

DOSYA/DERLEME**TÜRKİYE'NİN İŞSİZLERİ KİMLERDİR?
CİNSEL, COĞRAFI, EĞİTİMSEL PROFİL**

Mustafa SÖNMEZ*

İşsizlik, tabii ki, işgücünden başka satacak bir şeyi olmayanlar için geçerli bir sorun. İster vasıflı ister vasıfsız işgücüne sahip olsunlar, bunları bir girişimciye satamayanlar-onlar tarafından istihdam edilme imkanı olmayanlar- ve/veya bu işgücünü kendi üretim aracıyla birleştirip değerlendiremeyenler (kendi hesabına çalışma imkanı bulamayanlar), "işsiz" kategorisine girer. Kaç kişidir

bu işsizler ülkemizde ve kimlerden oluşur? Ne tür özellikler gösterirler? Kent-kır ayrımına göre, bölgesel tasnife göre, kadın-erkek ayrımına göre ve eğitimsel durumuna göre neler söyleyebiliriz Türkiye işsizleri için?

Önce bulunduğumuz yerden, 2006 Nisan itibariyle bir resmi fotoğraf alalım işsizliğe ait.

2005 ve 2006 (Nisan) İstihdam İşsizlik Göstergeleri

	TÜRKİYE		KENT		KIR	
	2005	2006	2005	2006	2005	2006
Kurumsal olmayan sivil nüfus (000)	71 382	72 406	44 076	45 165	27 306	27 241
15 ve daha yukarı yaştaki nüfus (000)	50 585	51 542	31 385	32 575	19 200	18 968
İşgücü (000)	24 432	24 608	14 173	14 793	10 259	9 814
İstihdam (000)	21 993	22 172	12 390	12 993	9 602	9 179
İşsiz (000)	2 439	2 436	1 783	1 801	656	635
İşgücüne katılma oranı (%)	48,3	47,7	45,2	45,4	53,4	51,7
İstihdam oranı (%)	43,5	43,0	39,5	39,9	50,0	48,4
İşsizlik oranı (%)	10,0	9,9	12,6	12,2	6,4	6,5
Tarım dışı işsizlik oranı (%)	13,4	12,5	13,0	12,5	14,7	12,8
Genç nüfusta işsizlik oranı(1)(%)	18,7	17,8	22,5	20,5	13,2	13,3
Eksik istihdam oranı (%)	3,3	3,9	3,0	3,3	3,7	4,8
Genç nüfusta eksik istihdam oranı(1)(%)	4,6	4,4	3,2	3,5	6,5	6,1
İşgücüne dahil olmayanlar (000)	26 153	26 935	17 212	17 781	8 941	9 154

(1) 15-24 yaş grubundaki nüfus

Kaynak:TÜİK

*İktisatçı

Kısa adı TÜİK olan Türkiye İstatistik Kurumu'nun Nisan 2006 (mart-nisan-mayıs) dönemine ilişkin hanehalkı işgücü araştırmasının sonuçlarına göre,

- Türkiye'deki kurumsal olmayan nüfus: 72 milyon 406 bin.
- 15 ve daha yukarı yaştaki nüfus: 51 milyon 542 bin kişi.
- İşgücü (istihdamdakiler ve işsizler): 24 milyon 608 bin.
- Bir işte çalışanların sayısı: 22 milyon 172 bin.
- İşsiz sayısı: 2 milyon 436 bin. İşsizlik oranı: Yüzde 9,9
- İşsizlik oranı kentlerde 12,2, kırsal kesimde yüzde 6,5.

Genç nüfus arasındaki işsizlik yüzde 17,8. Genç nüfus arasındaki işsizlik oranı kentlerde yüzde 20,5, kırsal kesimde ise yüzde 13,3.

Gerçek fotoğraf

Ancak, bu "resmi fotoğrafa" farklı bir optikten bakıldığında boyutlar değişmekte, işsizliğin gerçek boyutları ortaya çıkmaktadır. TÜİK, çeşitli uluslararası standartlara göre yaptığı sınıflamada, özellikle işsiz olduğu halde iş bulmaktan "umudunu kestiği için" iş aramayan, ancak iş bulsa hemen çalışabilecek durumda olanları işgücüne ve dolayısıyla işsiz sayısına dahil etmiyor. Bunun yanı sıra "mevsimlik" çalıştığı için o mevsimde işi olmayanlar da işgücüne ve işsizler arasına alınmıyor. Eksik istihdam olarak nitelendirilen, bir işte çok kısa süreli çalışan ve daha fazla çalışabilecek durumda olanlarla, gerçek mesleğinde çalışmadığı için iş arayanlar ise işgücüne dahil edildiği halde işsiz kabul edilmiyor.

TÜİK'in Nisan 2006 hanehalkı işgücü sonuçlarına göre, Türkiye'de 2 milyon 102 bin kişi iş bulmaktan umudunu kestiği için işgücüne dahil edilmiyor. Buna ek olarak mevsimlik çalışanlardan 436 bin kişi de işgücüne ve işsizler arasına alınmamış görünüyor. TÜİK'in bu nedenlerle

işsiz ordusuna dahil etmediği "işsizlerin" sayısı 2 milyon 538 bin kişiyi buluyor. Bunlar da dahil edildiğinde resmi olarak 2 milyon 436 bin kişi olarak açıklanan işsiz sayısı 4 milyon 974 bin kişiye ulaşıyor.

Söz konusu kişiler iş gücüne dahil edildiğinde ise Türkiye'deki toplam işgücü 24 milyon 608 bin kişiden 27 milyon 921 bin kişiye çıkıyor. TÜİK, tarafından yüzde 9,9 olarak açıklanan işsizlik oranı ise yüzde 18,3'e kadar yükseliyor.

Geçen yılın aynı döneminde ise Türkiye'de yüzde 10 olarak açıklanan işsizlik oranı bu bakış açısıyla yüzde 17,2'ye ulaşıyor. 2005 nisan dönemi itibarıyla TÜİK'in 2 milyon 439 bin kişi olarak belirlediği işsiz sayısı 2 milyon 671 bini bulan mevsimlik çalışanlarla iş bulmaktan umudunu kestiği için işgücüne dahil edilmeyenler de eklendiğinde 4 milyon 584 bin kişi olarak belirleniyor.

Böyle olunca, resim işsizlik fotoğrafının gerçeği, yaklaşık kendi büyüklüğünde bir işsizliğin de saklı tutulduğu şeklinde. Resmi işsizlik yüzde 10 diye açıklanıyorsa, bunu gerçekte yüzde 20 olarak okumak yanlış olmayacaktır. Resmi işsiz sayısı 2,4 milyon olarak açıklanıyorsa, bunu 4,8 milyon olarak okumak yanlış olmayacaktır.

İstihdam ve işsizlik olgularını farklı tanımlamanın getirdiği ve gerçekliğin kamufleyle saklandığı bu çarpıklığı akıldan tutarak, "resmi işsizlik" veri tabanı üstünden diğer analizlere geçebiliriz.

Kadınlar ve işsizlik

İşsizlik ve istihdamda, süreç erkek-kadın ayrımında kadınlar aleyhine işliyor. İşgücü ordusuna katılmak isteyen kadınlar buna yeltendikçe hayal kırıklığı ile evlerine geri dönüyorlar. Örneğin Türkiye'de kadınlar, 2001 krizindeki hızlı yoksullaşmayı telafi için işgücü olarak piyasaya çıkmaya niyet ettikleri anda, karşılarında işsizliği gördüler ve evlerine döndüler.

Kadınlarda istihdam ve işsizlik göstergeleri

Yıllar Türkiye geneli	15+yaş kadın nüfus (bin kişi)	Kadın işgücü (bin kişi)	İşgücüne katılma oranı, %	Kadın istihdamı (bin kişi)	İşsizlik kadın (bin kişi)	İşsizlik oranı %
2002	23 395	6 297	26,9	5 672	625	9,9
2005	25 732	6 361	24,7	5 654	707	11,1
Artış	2 337	64	-	-18	82	-
Değişim,%	10,0	1,0	-	-0,3	13	-
Kent						
2002	14 723	2 749	18,7	2 232	517	18,8
2005	15 898	3 151	19,8	2 599	553	17,5
Artış	1 175	402	-	367	36	-
Değişim,%	8,0	34	-	16,4	6,9	-

Kaynak:TÜİK verilerinden hesaplandı

Emek piyasası eskisine göre daha erkekleşmiş ve kadınlara alan bırakmamıştır. Hemen çarpıcı bir sayı vereyim. Kentlerde genç kadınlar arasında işsizlik oranı yüzde 27,5 gibi korkunç bir düzeydedir.

Sayılarla konuşalım ve 2002 ile 2005 döneminin "Hanehalkı İşgücü Anketi" verilerini kullanalım. Neler görüyoruz?

1- 15 yaş üstü kadın nüfus 2002'den 2005'e yüzde 10 artmıştır. Bu, 2 milyon 337 bin nüfus artışı demektir. Buna artan potansiyel işgücü de diyebilirsiniz. Ama bunların 2002'de yüzde 27'si işgücü piyasasına girmişken 2005'te bu oran yüzde 24,7'ye inmiştir.

Başka bir ifade ile çalışabilir kadın nüfus içinde çalışma ordusuna katılmak isteyenler azalmıştır. 2002-2005 arasında 15 yaş üstü nüfus 2 milyon 337 bin artarken, kadın işgücü sadece 64 bin artmıştır. Bu da çalışabilecek her 100 kadından ancak 3'ünün "iş var mı?" diye piyasaya çıkması demektir.

2- Peki kadını işgücü piyasasına çıkmaktan alıkoyan nedir? Birçok şey ama hepsinden önemlisi yeterince iş olmaması, işsizlik ve erkekler dünyasının acımasız rekabetine çarpmanın verdiği yılgınlık.

Nitekim, işgücü olarak piyasaya çıkanlardan iş sahibi olanların 2002'de 5 milyon 672 bin olan sayılarının 2005 sonunda 5 milyon 654 bine indiğini, yani 18 bin azaldığını görüyoruz. Oysa bu dönemde Türkiye üst üste yüzde 8, yüzde 6, yüzde 10 ve yüzde 5'lik büyüme yaşamıştır. Ama bu artan büyümeden istihdam çıkmamış, hele kadın istihdamı hiç çıkmamıştır.

3- Son olarak, işsizlik oranlarına baktığımızda 2002'de kadın işgücünde yüzde 9,9 olan işsizlik oranının 2005'te yüzde 11,1'e çıktığını görüyoruz.

Bu, Türkiye genelinin emek portresi. Durum kentlerde farklı mıdır?

Kentler düzeyinde baktığımızda da kadınların kentlerde daha az çalışmayı göze alabildiklerini görüyoruz. Türkiye genelinde kadınlarda işgücüne katılma oranının yüzde 25 dolayında olmasına karşın, kentlerde yaşayan 15 yaşın üstündeki nüfusun ancak yüzde 19-20'si işgücüne katılabiliyor. Yani 16 milyon dolayındaki çalışabilecek yaştaki kadın nüfusun ancak 3 milyonu işgücü ordusuna giriyor. Dolayısıyla, tarım-dışı kesimin yer aldığı kentlerde işgücünün "kadıncılaşması" daha da düşük. 2002'den 2005'e bu konuda kadınların şartları biraz zorlayıp işgücüne katılma oranlarını yüzde 18,7'den yüzde 19,8'e çıkarmaya çalıştıklarını gözlemlerse bile, ekonominin, belki de erkekler dünyasını buna çok toleranslı davranmadıkları ortada. Kadınlar kentlerde iş var mı diye işgücü ordusuna katılsalar bile istihdam edilmeleri hemen mümkün olmamış ve kentlerde işsiz kadın sayısı 2002'de 517 bin iken 2005'te 553 bin olmuştur.

Kadın işsizlik oranları da ancak yüzde 18,8'den, yüzde 17,5'e inmiştir. 2005'te kentlerde kadınlar arasında işsizlik oranı yüzde 17,5, genç kadınlar arasında yüzde 27,5 gibi korkunç bir düzeydedir. Özet olarak, küresel kapitalizmin, emek sömürsünde kadını işgücü piyasasına girmeye mecbur bırakarak emek maliyetlerini düşürmesi genel bir doğru olmakla beraber, bizde buna hiç gerek duymadan, eldeki muazzam erkek yedek işgücü deposu tepe tepe kullanılarak istenilen düşük emek maliyetine zaten ulaşılmakta, istihdam edilen ücretlilerin üçte birini kayıt dışı çalıştıracak kadar bir mutlak hakimiyet elde tutulmaktadır. Böyle bir durumda, kadınlar, isteseler de emek piyasasına kolay kolay girememekte, buna niyetlenenler de büyümeye rağmen istihdam yaratmayan ekonomik çarpıklığın ve erkekler dünyasının rekabetinin amansız dirseğiyle karşılaşmakta, yeniden eve tikılmaktadırlar.

İşsizliğin Coğrafyası

İşsizlerin coğrafi dağılımı, sorunun büyük metropollerde yükseldiğini ortaya koyuyor. Detayları aşağıda vereceğim. Özet bulgu şu: İstanbul, Çukurova, Ankara ve İzmir, toplam işsizlerin yarısına yakının (yüzde 47) toplandığı 4 merkez olarak ortaya çıkıyor. Bu durum büyük metropollerde işsizliğin, asayiş, can ve mal güvenliği gibi suç üretimine baz teşkil ettiğini de ortaya koyuyor.

Eski adı DİE olan TÜİK, işsizliğin coğrafi dağılımını son iki yıldır vermiyor. Bu nedenle 2004 verilerini kullanarak yaptığım bir analizi buraya aktaracağım.

2004 verilerine göre, 2,5 milyon işsiz yüzde 18,7'sini oluşturan 467 bin işsiz İstanbul'da. Bu, aynı yıl Türkiye genelinde yüzde 10,3 olarak belirlenen işsizliğin İstanbul'da yüzde 12,3 olduğunu ortaya koyuyor. İstanbul'un kapkaçlarla, cana ve mala kasıtlarla bir korku tüneline dönüşmesi boşuna değil elbette.

İşsizlerin en çok yoğunlaştığı ikinci bölge Çukurova. Güneydoğu'dan yoğun göç alan ve Adana, Mersin, Hatay, Maraş ve Osmaniye'den oluşan Çukurova'da, işsizlerin oranı yüzde 11,8'i bulunuyor. Yani 295 bin işsiz...

Tarım dışı işsizlik Adana-Mersin'de yüzde 19'a, diğer Çukurova illerinde yüzde 23'e ulaşıyor. Bu, yüzde 14.7 olan Türkiye geneli tarım dışı işsizlik oranının çok üstünde bir sayı. İşsizliğin üçüncü merkezi başkent Ankara. Ankara'da işsiz sayısı 213 bin ve toplam işsizlerin yüzde 8.5'u başkentte. Ankara'da tarım dışı işsizlik oranı yüzde 16'ya yaklaşıyor.

İzmir, işsizlerin çoğaldığı bir başka metropol. 190 bin işsiz var İzmir'de ve tarım dışı işsizlik yüzde 17. Türkiye işsizlerinin yüzde 7,6'sı İzmir'de. Böyle olunca İstanbul, Çukurova, Ankara ve İzmir, toplam işsizlerin yarısına yakının (yüzde 47) toplandığı 4 merkez olarak ortaya çıkıyor. Peki işsizliğin en az kaydedildiği bölgeler? DİE, en az işsizlik görülen bölgeyi Ağrı, Kars, Ardahan, Iğdır

bölgesi olarak belirlemiştir. Türkiye genelinde yüzde 10,3 olan işsizlik oranı bu yörede sadece yüzde 1,7. Kapitalist pazara en az açılmış, geçimlik tarım ve hayvancılığın geçerli olduğu bu bölgelerde, işgücü pazarına çıkış az olduğu için işsizlik de düşük görünüyor!.. Aynı durum Erzurum, Erzincan, Bayburt'ta da geçerli. Bu bölgede işsizlik oranı yüzde 4,1. Yine tarımsal üretimin ağırlık taşıdığı Samsun, Yozgat, Çorum, Amasya bölgesinde de işsizlik oranı yüzde 5,6, Antalya, Burdur, Isparta'da ise yüzde 6,6 ile Türkiye ortalamasının bir hayli altında.

Buna karşılık Doğu'nun diğer bir alt bölgesi Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tunceli'de işsizlik yüzde 17; tarım dışı işsizlik, yani kent işsizliği ise, yüzde 27 gibi dudak uçuklatıcı bir boyutta. Kent işsizliği Van, Muş, Bitlis, Hakkari'de de yüzde 20'ye; Diyarbakır, Urfa'da yüzde 19'a yakın. Köy boşaltmalarının sonucu ya da huzur arayışı ile il merkezlerine gelen nüfusun iş ve aş sorunu büyük boyutlarda.

Özet olarak, yoğun göç alan İstanbul, İzmir, Çukurova ve Ankara gibi metropollerin yanı sıra, can güvenliği saiki ile kentlere yığılan Doğu ve Güneydoğu, işsizlikte öne çıkan coğrafyalar olarak dikkati çekiyor.

Eğitim ve işsizlik

Son olarak, işsizlerin eğitimlilik optiğinden durumunu analiz edelim. Burada da okur-yazar olmayan nüfusun zaten işgücü pazarına çıkma oranının dörtte bire yakın olduğunu, dolayısıyla fazla "işsiz" görünmediğini anlıyoruz. Yani eğitimsiz bu kesimde işgücüne katılma oranı (%20) da işsizlik oranı (%4,7) da düşük. Buna karşılık lise altı eğitimi olanların, Türkiye ortalamasını yansıttıkları, bu kesimde işgücüne katılma oranının da işsizlik oranının da Türkiye genel ortalamasına denk düştüğü görülüyor. İşsizliği en şiddetli biçimde yaşayan kesimin ise lise ve dengi okul mezunları olduğunu anlıyoruz. Bu kesim, hem işgücü pazarında ısrarla var ama yeterince iş bulamıyor. Liseli işgücünden yüzde 57'si işgücü ordusuna giriyor ama yüzde 12,5'u iş bulamıyor. Yani Türkiye ortalamasının 2,5 puan üstünde bir işsizlik.

Yüksekokul ve fakülte bitirenler ise işsizlik sorununu görel olarak daha hafif yaşıyorlar. Bu kategoride olanlardan yüzde 80'e yakını işgücü piyasasına giriyor ve işsiz kalanlar Türkiye ortalamasının 2,5 puan kadar altında. Özet olarak, eğitimsiz nüfus, kırlarda geçimlik üretimle hayatını idame

ettirdiği için işgücü pazarına pek çıkmıyor, işgücü pazarına çıkanlardan da işgücünü satamayan, işsizliği yoğun biçimde yaşayanlar da düşük eğitilmiş ya da düşük kaliteli lise eğitiminin üstüne çıkamayanlar. Buna karşılık yüksekokul ve fakülte bitirerek bir ölçüde nitelikli emeğe sahip olanların iş bulma şansı biraz daha yüksek. Eğitimde fırsat eşitsizliğinin, iş bulma şansına, dolayısıyla gelir eşitsizliğinin yeniden üretimine yansımalarının bir başka tezahürü bu.

Sonuç

Türkiye'de istihdam olanaklarının, sıcak paraya dayalı birikim modeli izlenen son 15 yılda az geliştiği bilinen bir gerçek. Düşük kur politikasının çekiciliği ile emek istihdamı yerine ucuz kur ile makine yoğun seçeneklerin tercih edildiği bu dönemde, sosyal devlet nosyonunun askıya alınmasıyla tarımda da destekler azalmakta ve akabinde hızlı bir çözülme görülmekte ve kırdan kente göç hızlanmaktadır.

Türkiye'nin işsizlik ve istihdam göstergeleri farklı tanımlar kullanıldığı için yarı yarıya eksik gösterilmektedir. Yüzde 10 dolayında gösterilen resmi işsizlik gerçekte yüzde 20 bandında seyretmekte, 2-2,5 milyon dolayında gösterilen açık işsiz sayısı ise gerçekte 4-4,5 milyon bandında seyretmektedir.

İşsizlerin yarısına yakınının nüfusun hızla aktığı İstanbul, Çukurova, İzmir ve Ankara metropollerinde toplandığı görülmektedir. Dolayısıyla işsizlikten kaynaklanan sorunların yarısı bu 4 coğrafyada yaşanmaktadır. Bunların yanı sıra Doğu ve Güneydoğu'nun kentlerine can havliyle sığınan nüfus arasında yüksek bir işsizlik gözlenmektedir.

İstihdam ve işsizlikte kadınlar, bir kez daha ikinci sınıf muamelesi görmekteler. Kadınlar, isteseler de emek piyasasına kolay kolay girememekte, buna niyetlenenler de büyümeye rağmen istihdam yaratmayan ekonomik çarpıklığın ve erkekler dünyasının rekabetinin amansız dirseğiyle karşılaşmakta, yeniden eve tıkmaktadırlar.

Ülkedeki eğitimde fırsat eşitsizliği ve kalitesiz eğitim olgusu, iş bulma sürecine de yansımakta, eğitilmiş olanların iş bulma şansları görece artarken düşük eğitimliler ya da kalitesiz lise eğitimi almış bakanlar arasında işsizliğin daha yüksek olduğu gözlenmektedir.

Eğitim durumuna göre işsizler

	2005 Nisan		2006 Nisan	
	İKO	İÖ(%)	İKO	İÖ (%)
Toplam	48,3	10,0	47,7	9,9
Okur-yazar olmayanlar	22,1	4,3	19,9	4,7
Lise altı eğitilmişler	47,4	9,6	46,6	9,9
Lise ve dengi meslek	57,9	13,3	56,9	12,4
Yüksekokul ve fakülte	79,5	8,8	79,6	7,5

İKO:İşgücüne Katılma Oranı , İÖ:İşsizlik Oranı